

50 KÉRDÉS A 10. ÉVFOLYAMOS FÖLDRAJZ VIZSGÁHOZ

I. TERMÉSZETI FÖLDRAJZ

CSILLAGÁSZATI FÖLDRAJZ

1. Melyek a Föld forgásának főbb jellemzői és következményei?

A forgás jellemzői:

A képzelt tengely az Északi- és a Déli sarkot köti össze, ez a Sarkcsillagra mutat

NY → K-re forog, ebből következik, hogy a Nap látszólagos járása az égbolton: Keleten kel, és Nyugaton nyugszik. A forgás időtartama 23 óra 56 perc, kb. 24 óra

A forgás következményei:

nappalok és éjszakák váltakozása, így az élet napi ritmusát is meghatározza, ezt napjainkban az ún. zónaidővel számítjuk, 24 időzóna van, kiindulási helye a 0°-os hosszúsági kör: Greenwich hatással van az időjárásra, tengeráramlásokra és a földön végigfutó szélrendszerekre.

2. Melyek a Föld keringésének főbb jellemzői és következményei?

Ideje: **1 év (365 és ¼ nap)** → de csak 365 nappal számolunk a gyakorlati életben, ezért a hiány pótlására minden 4. évben egy **szökőnapot** iktatnak be.

Földünk képzelt forgástengelye **66,5°-ban hajlik a keringés síkjára**, a hajlásszög a **keringés** közben nem változik, így az égbolt ugyanazon pontjára – a **Sarkcsillagra** – mutat állandóan. → **Ezek az évszakok változásának okai** (a 3 ok aláhúzva)

A keringés közben változik a megvilágítás hossza és a felmelegedés mértéke is, ami a Föld alakjának is köszönhető, nemcsak a keringésnek.

3. Melyek a nevezetes csillagászati dátumok, és milyen jelenség figyelhető meg ekkor?

A Földre érkező napsugarak hajlásszöge állandóan változik → változik a felmelegedés mértéke is. A változó erősségű és időtartamú felmelegedés miatt alakulnak ki az évszakok.

nevezetes dátum:	elnevezés:	a Nap merőlegesen delel:	nappalok és éjszakák hossza ezen a napon az északi féltekén:
március 21.	tavaszi napéjegyenlőség	Egyenlítő	egész Földön 12-12 óra
június 22.	nyári napforduló	Ráktérítő	ez nálunk a leghosszabb nap
szeptember 23.	ősz napéjegyenlőség	Egyenlítő	egész Földön 12-12 óra
december 22.	téli napforduló	Baktérítő	ekkor van nálunk a legrövidebb nappal

4. Mi a Naprendszer? Sorold fel tagjait!

-Nap=csillag!

-8 nagybolygó: a **4 közzettípusú belső bolygó**: Merkúr, Vénusz, Föld, Mars) valamint a **4 gáz típusú külső bolygó**: Jupiter, Szaturnusz, Uránusz, Neptunusz; továbbá a bolygók holdjai

-továbbá: kisbolygók, meteorok, üstökösök, gáz- és porfelhő

5. Mi a térkép?

Alakja miatt a Földet pontosan csak földgömbbel ábrázolhatjuk, viszont ennek méretei nem teszik lehetővé a részletes ábrázolást. → **TÉRKEPEK**

A térkép a földfelszín arányosan kicsinyített felülnézeti rajza. A térkép előnye, hogy részletes, de torzít. A kicsinyítés mértékét a méretarány fejezi ki. Ez megmutatja, hogy az, amit a térképen ábrázolunk hányszor kisebb a valóságnál. (Pl. 1:100.000-hez azt jelenti, hogy ami a térképen 1 cm, az a valóságban 100.000 cm)

KÖZETBUROK

6. Milyen szerkezetű a Föld! Ismertesd a Föld belső felépítését!

A Föld gömbhéjas szerkezetű: Külső gömbhéjak: litoszféra (kőzetburok), hidroszféra (vízburok), atmoszféra (levegőburok) és e három szféra alkotja a bioszférát (földi élet színtere). A Föld sugara 6371 km. A Föld középpontja felé haladva különböző rétegeket úgynevezett gömbhéjakat különítünk el. A gömbhéjak között határfelületek vannak. Három része: **1. földkéreg** (eltérő vastagságú a szárazföldek (35-40 km) - és óceánok alatt (7-11 km); **2. földköpeny** és a **3. mag**, ami külső és belső részből áll.

7. Mi mozgatja a kőzetlemezeket? Milyen mozgásokat végeznek egymáshoz képest?

A kőzetlemezeket a lágyköpeny (asztenoszféra) anyagának áramlásai mozgatják. Ezt a réteget magmának is nevezzük. A kőzetlemezek egymáshoz képest három féle mozgást végezhetnek:

- közeledő lemezmozgás (Nazca és a Dél-Amerikai lemez)
- távolodó lemezmozgás (Észak-Amerikai lemez és az Eurázsiai lemez)
- egymás mellett elcsúszó lemezek, súrlódó lemezek (Csendes-óceáni lemez és az Észak-Amerikai lemez Kalifornia területén – Szent András-törésvonal)

8. Mi a különbség a magmatizmus és a vulkáni tevékenység között?

A mélyben lévő izzó, képlékeny kőzetolvadék a magma (lágyköpeny anyaga). Ez a nyomás és gőzök-gázok feszítő hatása miatt a felszín felé áramlik. Ha megreked a felszín alatt (nem ömlik a felszínre), akkor mélyégi magmatizmusról beszélünk, ha a felszín felé áramló magma a felszínre ömlik, felszíni vulkanizmusról beszélünk. A felszín alatt mélyégi magmás érc- és kőzetképződés megy végbe.

A felszínre ömlő magma a láva, mely gyorsan kihűlve szilárdul meg és vulkáni képződményeket hoz létre. A pajzsvulkánok fő kőzetanyaga a higan folyó bazalt, a rétegvulkánok fő lavája a sűrűbb andezit és riolit.

9. Hogyan keletkezik a földrengés? Értelmezd az epicentrum és a hipocentrum fogalmát!

A lemezmozgások következtében a mélyben felhalmozódó feszültség földrengés formájában vezetődik le. A húzó és nyomóerők okozta feszültség során a szilárd kőzetlemezek megrepednek, töredeznek és ekkor pattannak ki földrengések.

hipocentrum (rengésfészek): a földrengés mélységbeli kipattanásának a helye

epicentrum (rengésközpont): A hipocentrum feletti rengésközpont (hipocentrumból egy képzeletbeli merőlegest húzunk a felszín felé és ahol ez a merőleges metszi a felszínt ott lesz a rengés epicentruma)

10. Milyen időszakokra bontjuk a Föld történetét? Milyen korú a Föld?

A Föld mintegy 4,6 milliárd évvel ezelőtt keletkezett. A Föld történetét szakaszokra bontjuk. A szakaszhatárokon valami fejlődés, változás történt (felszínfejlődésben, élővilág fejlődésében).

Ős- és előidő (4,6 milliárd év – 590 millió év); **Óidő** (590 millió év – 235 millió év); **Középidő** (235 millió év – 65 millió év); **Újidő** (az elmúlt 65 millió év), ennek két része a *harmad és a negyedidőszak*. Ez utóbbi a *jégkorból* és a *jelenkorból* áll.

11. Mi a jégkor tudományos elnevezése? Milyen főbb esemény játszódott le Európában, ill. a Kárpát-medencében?

A jégkor a földtörténeti újidő negyedidőszakának kora. Tudományos elnevezése: pleisztocén (eljegesedések/glaciálisok és enyhébb átmeneti időszakok/interglaciálisok váltottak egymást, 4 nagy eljegesedés volt ebben az időszakban). A jégkorszakban Európa északi területeit vastag jégtakaró borította, mely legnagyobb kiterjedésében a London -Kijev vonalig lehúzódott déli irányba.

A Kárpátok Ny-K irányú vonulatai útját állták a délre húzódó jégtakarónak, így a Kárpát-medencét nem borította be a jég. De hőmérsékletileg érezhető volt a jégkorszak hatása, hűvösebb (tundra jellegű) volt az éghajlat, mely kedvezett a lösz képződésének.

LÉGKÖR

12. Mutasd be a légkör szerkezetét a Föld felszínétől a világűr felé haladva, jelöld a magassági határokat is!

Termoszféra (v. ionoszféra): rádióhullámok visszaverése; sarki fény jelensége

Mezoszféra: 50 – 90 km-es magasságban, itt égnek el a Földre érkező meteorok

Sztratoszféra: a troposzféra fölött helyezkedik el, 10 – 50 km-es magasságig terjed, itt található a napenergiát elnyelő ózonréteg

Troposzféra: legalsó tartomány, itt él az emberiség, az össztömeg 80%-a, csaknem a teljes vízmennyiség itt található, időjárási jelenségek színtere, felső határa 10-12 km, ahol az utasszállító repülőgépek haladnak, a hőmérséklet fokozatosan csökken a 10-12 km-es határig, és eléri a kb. -50 – -60 °C-t

13. Hogyan melegszik fel a levegő?

A Naptól érkező sugárzás a légkörön keresztülhatolva eljut a felszínig. A légkör külső határára érkező **napsugárzásnak azonban mindössze a fele éri el a Föld felszínét.**

A troposzférában a földfelszíntől fokozatosan távolodva csökken a hőmérséklet. Ennek az az oka, hogy **a napsugárzás csak a földfelszín közvetítésével melegíti fel a levegőt:** A földfelszín elnyeli a napsugárzást → ez hővé alakul → ez kisugárzódik a levegő alsó rétegébe. A kisugárzott hő egy része a légkör „ablakain” kiszökik a világűrbe. Legnagyobb részét a légkör vízgőz és CO₂ tartalma elnyeli és visszasugározza a felszín felé. **A légkörnek ez a hővisszatartó tulajdonsága az üvegházhatás.** E nélkül nem a jelenlegi átlagos +15 °C helyett -20 °C lenne!

A felmelegedés mértékét erősen befolyásolja: a domborzat, a napsugárzás időtartama, a földfelszín anyaga, színe.

14. Hogyan keletkezik a hulló csapadék?

A légkör vízgőztartalma halmazállapot változáson is átmehet: azaz a gáznemű vízgőz folyékony, cseppfolyós halmazállapotú vízzé alakul át. Ez a folyamat a **kicsapódás.**

Minél magasabb a levegő hőmérséklete, annál több vízgőzt fogadhat be. Ha egy adott hőmérsékleten már nem képes több vízgőzt befogadni telítetté válik, itt megkezdődik a kicsapódás. Ez a **harmatpont.** Fent a magasabb légköri rétegekben, ha a levegő hőmérséklete **harmatpontig süllyed, túltelítetté válik,** elkezdődik a felhő és a **csapadék keletkezése.**

Ahhoz, hogy a kicsapódott vízgőz **vízcseppekké** sűrűsödjön, kell **szilárd felület.** Ez a légkörben állandóan jelenlevő **porszemek,** szennyező anyagok, az ún. kicsapódási magok, amelyeken ez a folyamat megindulhat. A nagy magasságokban, többnyire 1000 m felett összegyülekező vízcseppekből ezeken keletkeznek a felhők.

15. Mi a hideg és a meleg és a hidegfront között a különbség?

A csapadék keletkezésének egyik lehetséges esete a hidegfront ill, a melegfront. Egy terület időjárását a légtömegek mozgása erőteljesen befolyásolja. **Ott, ahol a hideg és a meleg levegő találkozik, időjárási határfelületek azaz frontok alakulhatnak ki.** A csapadékképződés az eltérő hőmérsékletű légtömegek határvonalához kapcsolódik.

Hidegfront esetén hideg levegő érkezik, melegebb levegőjű területre. A hidegfront gyorsan mozgó hideg levegője hirtelen magasba emeli a könnyebb meleg levegőt. Ez a hirtelen felemelkedés **keskeny (50 – 70 km-es)** sávban történik, **intenzív csapadékképződéssel** (zápor, zivatar, jégeső, hózápor). Átvonulása után hideg, v. hűvös, de tiszta napos idő lesz. Időjárási térképen jele:(kék)

Melegfront esetén melegebb levegő érkezik hideg levegőjű területre.

A melegfront könnyebb meleg levegője maga előtt tolja a hideg levegőt, és miután a meleg levegő könnyebb, mint a hideg, ezért arra lassan felsiklik. A **frontvonal széles (3-400 km),** ezért akár több napon át tartó **csendes eső vagy havazás** kíséri. Időjárási térképen jele:(piros)

16. Melyek a nagy földi légköri szelek, és milyen jelentőséggel bírtak a nagy földrajzi felfedezések idején?

A gömb alakú Földön a Nap legerősebben az Egyenlítőnél, legkevésbé a sarkvidékeken melegíti a Földet. Az eltérő hőmérséklet miatt a sarkvidékeken magas, az Egyenlítőnél alacsony légnyomás alakul ki. Ha a Föld nem forogna, az Egyenlítő környékén felmelegedő és felszálló levegő a sarkvidékek felé szállna, az ottani hideg levegő, pedig az Egyenlítő felé. Mivel a Föld forog, ez jelentősen módosít az előbb leírtakon.

Elnevezés	Milyen irányból fúj	Milyen szélességi körök között:
Sarki szél	K	Sarkponttól a sarkkörig
Nyugatiás szelek	NY	Térítőktől a sarkkörig
Passzát szél	K	Térítőktől az Egyenlítő felé

A **passzát szél más néven utazó szél**, ezzel szeltek át az Atlanti-óceánt Amerika felé a nagy vitorlás hajók, majd a magasabb szélességek nyugati szeleivel tértek vissza Európába.

VÍZBUROK

17. Mi a tengeráramlás, és milyen hatással vannak a partvidékek éghajlatára?

A tengervíz tarosan egyirányba történő mozgását nevezzük tengeráramlásnak, mely a nyílt óceánok vizére jellemző. A felső pár 100 méteres vízszlop mozog.

A tengeráramlások típusai:

- meleg áramlatok, az Egyenlítőtől a sarkok felé haladnak
- hideg áramlatok: a sarkoktól az Egyenlítő felé haladnak

A hideg és meleg tengeráramlások hőmérsékleti anomáliát eredményezhetnek. A meleg áramlatok a főleg partvidék hőmérsékletét emelik (pl. Észak-atlanti-áramlás Norvégia partjait fűti), a hideg áramlatok csökkentik (pl. Labrador-áramlás Kanada keleti partját hűti). Ezt nevezzük hűtő-fűtő hatásnak.

18. Sorold fel a felszín alatti vizeket, és hogyan tudjuk ezeket hasznosítani?

- talajnedvesség a növények számára felhasználható víz
- talajvíz: öntözés (a felszínre ömlő talajvíz a belvíz, mely káros)
- artézi víz: ivóvíz (kék kutak), öntözővíz, ipari víz
- karsztvíz: ivóvíz, ipari víz (Pécsi sörgyár), barlangok kialakítása (idegenforgalom)

egyéb kategorizálásuk:

- *ásványvíz*: olyan ivóvíz, amelyben az oldott anyagok mennyisége meghaladja az 500 mg/litert
- *termásvíz*: turizmus (pl.: Hévíz, Zalakaros), hőmérséklete meghaladja a 20 °C-t.
- *gyógyvíz*: az összes oldott ásványianyag-tartalma legalább 1000 mg/liter - gyógyturizmus, gyógyászat (pl.: Balatonfüred szívgyógyászat, Hévíz, Bükkfürdő, Sárvár)

19. Sorold fel a folyószakaszokat, és jellemezd munkavégző képességüket!

A folyóvíz jelentős felszínformáló külső erő. Pusztító (P) és építő (É) munkát végez a sebességétől függően.

Szakaszjellegek:

- A.) **felsőszakaszjelleg** (bevágódó szakaszjelleg) többlet energiával pusztító munkát végez: V alakú völgyet, szorosot vés, szurdokot, kanyont mélyít: $P > É$
- B.) **középsőszakaszjelleg**: (oldalazó szakaszjelleg) munkavégző képessége megegyezik a hordalék szállításához szükséges energiával, ezért itt kanyarog, meanderezik (rombol és épít): $P = É$
- C.) **alsószakaszjelleg** (feltöltő szakaszjelleg), energiája nem elég a hordalék szállításához, ezért lerakva azt zátonyokat, szigeteket épít, hordalék- és törmelékűpokokat alakít ki, alföldeket töltöget: $P < É$

20. Példákkal ismertesd a torkolattípusokat!

Folyótorkolat lehet: deltatorokolat és tölcsértorkolat (lehetséges egymásba átmenő torkolatok is)

Deltatorokolat	Tölcsértorkolat
<p>a folyó alakban szétágazik (görög Delta betű), a lelassuló folyó lerakja hordalékát, és szétágazva kerülgeti, sok folyóág, sok hordalék, kis különbség az apály-dagály között, sekély vízmélység. Kikötőt a deltától távolabb lehet építeni.</p> <p>Pl. Duna, Nílus</p>	<p>a folyó tölcsérszerűen kiszélesedik, a folyó által lerakott hordalékot a dagály kiöblíti, és a folyó torkolati szakaszát kiszélesíti, egy folyóág, kevés hordalék, nagy különbség a apály és dagály között, a vízmélység nagy. Kikötőt a torkolat belsejében lehet építeni.</p> <p>Pl. Temze, Rajna</p>

21. Milyen állomásai vannak a tavak pusztulásának, és mi jellemző ezekre a fázisokra?

A tavak nem állandó, örök geológiai képződmények, születnek, élnek-fejlődnek és pusztulnak.

A tavak feltöltődésének szakaszai (eutrofizáció)

- A.) tó (nyílt víztükör)
- B.) fertő (megjelenik a vízi növényzet, de még nagyobb arányban van jelen a nyílt víztükör)
- C.) mocsár (a vízi növényzet aránya a nyílt vízfelülethez képest nagyobb)
- D.) lág (nyílt víztükör eltűnik, a vízi növényzet benötte a tavat)

Továbbá lecsapolással vagy kiszáradással (az őket tápláló folyó vizének az elöntözésével – pl. Aral-tó) is elpusztulhatnak a tavak.

ÉGHAJLAT, ÖVEZETESSÉG

22. Mi a különbség szoláris és a valódi éghajlati övezetek között?

A Földön három szoláris (=naptól függő; Sol=Nap) éghajlati övezet alakul ki, ennek elsődleges oka: A Föld tengelyferdesége és a Föld gömb alakja

A tengelyferdeség és a gömb alak miatt a Nap besugárzási szöge a különböző földrajzi szélességeken más-és más → a földfelszín különbözőképpen melegszik fel, hiszen az Egyenlítőtől a sarkvidékek felé haladva csökken a napsugarak beesési szöge → ebből következik, hogy az Egyenlítőtől a sarkvidékek felé csökken a felmelegedés mértéke → kialakulnak a szoláris éghajlati övezetek: HIDEG, MÉRSÉKELT, FORRÓ ÖVEZET

A valódi éghajlati övezetek a módosító tényezők hatására alakulnak ki: nagy földi legkörüzés, tengeráramlások, domborzat, kontinens nagysága

23. Mit tudunk leolvasni egy éghajlati diagramról?

Éghajlatok jellemzéséhez fontos fogalmakat: **éves csapadékmennyiség** (a havi csapadékmennyiségeket látjuk ebből számítjuk az éves csapadékmennyiséget. A havi középhőmérsékletekből számítjuk **az éves középhőmérsékletet**. A grafikonon éves középhőmérsékleti görbéjéről a legmelegebb és a leghidegebb hónap középhőmérsékletének különbsége megadja az éves közepes hőingást. Az éghajlati diagram „kinézete” elárulja az adott éghajlatot.

24. Hogyan változik a csapadék mennyisége és időbeli eloszlása, valamint az évi közepes hőingás mértéke az óceántól való távolsággal a valódi mérsékelt övben?

A valódi mérsékelt övben az óceántól való távolsággal csökken a csapadék, és nő az éves közepes hőingás, fokozódik az éghajlat szélsőségesége. Az óceán mellett kialakul az enyhe télű, hűvös nyarú csapadékos óceáni éghajlat. A nedves majd a száraz kontinentális éghajlatot hideg tél, meleg nyár jellemzi. Eurázsia belsejében az óceánoktól legtávolabbi területeken alakulnak ki a mérsékelt övezeti sivatagok.

25. Jellemezd a nedves kontinentális éghajlatot!

A nedves kontinentális éghajlat Euráziában kb. 500-1000 km-re alakul ki az óceántól. Az éves csapadékmennyiség kb 600-800 mm, az éves középhőmérsékelt 8-10 °C, az éves közepes hőingás 20 °C felett van, így a tél hideg, a nyár meleg. Magyarország éghajlata is nedves kontinentális.

II. TÁRSADALOMFÖLDRAJZ

NÉPESSÉG- ÉS TELEPÜLÉSFÖLDRAJZ

26. Mi a korfa és milyen típusai vannak?

A korfa a társadalom nem és kor szerinti megoszlását ábrázoló diagram. Az országok gazdasági fejlettsége befolyásolhatja a korfa alakját.

Piramis (háromszög) alakú korfa: Széles alapú, felfelé keskenyedő (fiatalodó/juvenilis társadalmak korfája), fiatalos korszerkezet, gyorsan növekvő népességszám. Magas a 15 évnél fiatalabbak aránya, de csak kevesen érik meg az idős-kort. Fejlődő országok (pl. Nigéria, Etiópia).

Harang és méhkas alakú korfa: Egyensúlyban van a születések és a halálozások száma. A fiatal és az időskorú népesség aránya kiegyenlített. Magas természetes szaporodás, fejlett országok (pl. USA, Ausztrália).

Urna/koporsó/hordó alakú korfa: Alul keskeny, középen kiszélesedő korfa (öregedő/szenilis társadalmak korfája). Alacsony születésszám. A fiatalok aránya gyorsan csökken. A 65 év feletti népesség aránya növekszik. Fejlett országok, valamint Közép- és kelet-európai (pl. Németország, Japán, Magyarország).

27. Hasonlítsd össze az első és a második demográfiai forradalmat!

Demográfiai forradalom/demográfiai robbanás: a népességszám rövid idő alatt (hirtelen) bekövetkező nagymértékű növekedés

Első demográfiai forradalom

első ipari forradalom (18. sz. vége, 19. sz. eleje) nyugat Európában; az élelmiszer-termelés feltételei jelentősen javultak; ipari termelés és technikai fejlődés, tudományos fejlődés (orvostudomány: védőoltások megjelenése, gyógyszerek); javuló életfeltételek: a halálozások száma és a gyermekhalandóság csökkent, miközben a születésszám magas maradt; belső fejlődés eredménye

következmény: a világ népességszáma meghaladja az 1 milliárd főt

Második demográfiai forradalom

II. világháború utáni időszak (1950-től): a népességszám robbanásszerű növekedése, oka: a természetes szaporodás rohamos növekedése; elsősorban Afrika, Ázsia és Latin-Amerika országaiiban; az ipari forradalmak vívmányai, eredményei a fejlődő világban is elterjednek, pl. védőoltások, de nem mindenütt jellemzi javuló életkörülmény. Külső beavatkozás eredménye.

következmény: a világ népességszáma 2022 novemberére meghaladja az 8 milliárd főt

28. Mi jellemző Magyarország népesedési folyamataira?

Hazánk népességszáma az 1980-as évektől kezdve folyamatosan csökken. Hordó alakú korfa jellemzi hazánk népességét, elöregedő társadalom. A halálozások száma meghaladja minden évben a születések számát. A termékenységi ráta alacsony és sajnos magas az egy évben elvégzett abortuszok (művi terhességmegszakítás) száma is – 20-30 ezer abortusz végeznek évente hazánkban, de szerencsére csökkenő tendenciát mutat, de még így is sok. A fiatal korosztály aránya csökken a középkorú lakosság aránya nagy és a nyugdíjkorhatárt elérők száma is magas. A korfa egy fordított piramisba mehet át.

A ki és bevándorlás mértéke is nagy, a vándorlási különbözet azonban valamennyire kompenzálja a népességszám csökkenést (pozitív vándorlási különbözet). A korszerkezet hatással van hazánk további népességszám alakulására.

29. Csoportosítsd a településeket a tanultak alapján!

Település: egy embercsoport lakóhelyének, munkahelyének és rekreációs terének az egysége.

TELEPÜLÉS		
MOZGÓ/IDEIGLENES:	ÁLLANDÓ:	
nomád, vándorló életmód (sátor, jurta)	SZÓRVÁNY: tanya, farm	CSOPORTOS: falu, város

Alaprajz szerint a falu: halmaz, úti, szabályos (sakktábla); **Alaprajz szerint a tanya:** sor, szórt, bokor

30. Ismertesd és egy-egy mondattal jellemezd Budapest városszerkezeti öveit!

Koncentrikus városszerkezeti modell: city, belső lakóöv, külső munkahelyiöv, külső lakóöv

City, centrum, városmag, belső munkahelyiöv: I., V. kerület, sétálóutca, üzletek, irodaházak, kormányzati-igazgatási épületek, szállodák

Belső lakóöv: Nagykörút (4/6 villamos útvonala) VI., VII., VIII. kerületek, emeletes bérházakkal sűrűn beépített, kevés zöldfelület, sok helyen pusztuló, leromlott állapotú épületek-tehetősebb lakosság elköltözik helyükre szegényebb társadalmi rétegek költöznek (gettósodás), városrehabilitáció, felújítások-Corvin negyed

Külső munkahelyiöv: IX., X., XI. XIII. stb kerületek; egykori nagy helyigényű gyárak, raktárak, pályaudvarok, munkásnegyedek jellemezték. Napjainkra sok helyen üzletek, irodák, kulturális és oktatási negyedek, lakóparkok épültek a helyükön (ELTE TTK kampusz, Infopark, Nemzeti Színház, MŰPA, Bálna)

Külső lakóöv: II, XII., XVII., XVIII. stb. kerületek; kertes, családi házas beépítettség, lakótelepekkel, a kivezető utak mentén bevásárlóközpontok, a szuburbia területe, külső budapesti kerületek, a zöldfelületek aránya nagy.

31. Milyen értelmezése lehet az urbanizáció kifejezésnek?

Urbanizáció a latin Urbs szóból származik, mely várost jelent (Urbi et Orbi áldás = Városnak és az egész földkerekségnek)

Az urbanizációnak két értelmezése lehetséges:

városodás: (mennyiségi aspektus) a városok számának növekedése, illetve a városlakók arányának növekedése a falusi lakosság arányához viszonyítva; Például: falusi lakosság városba költözése, falu várossá nyilvánítása

A Föld lakosságának jelenleg több mint a fele városokban él, ez az arány 2050-re elérheti a 70%-t

városiasodás: (minőségi aspektus) a városra jellemző minőségi jegyek széleskörűen megjelennek és elterjednek a községi településen, Például: közszolgáltatások kiszélesítése (csatornázottság, internet lefedettség, gáz-villany-víz szolgáltatás), közvilágítás kiépítése, földutak aszfaltozása

ÁLTALÁNOS GAZDASÁGI FÖLDRAJZ

32. Mi a GDP jelentése? Hogyan hasonlíthatók össze az országok GDP szempontjából?

GDP (Gross Domestic Product)= Bruttó hazai termék. Ez az adott ország területén belül, egy évben előállított anyagi javak és szolgáltatások összessége. A **GNI** (gross national income, magyarul bruttó nemzeti jövedelem) a GDP-ből származtatott mutató. Számítása során figyelembe veszik a külföldről kapott jövedelmeket és a levonják a kiáramlott jövedelmeket. Ha a **GDP összegét elosztjuk az ország lakosságának számával**, megkapjuk az egy főre eső összeget → így az országok egymással jól összehasonlíthatók lesznek. Ezt USA Dollárban mérik. (GDP/fő) Legfejlettebbeknél kb 50.000 USD/fő, Magyarország 16.000 USD/fő, legszegényebb országok Fekete-Afrikában néhány 1000 USD/fő.

33. Melyek a gazdaság szektorai, és mi a különbség a fejlett és a fejletlen országok között a szektorok szempontjából?

A gazdaság szerkezete megmutatja, hogy a javak előállításához mekkora arányban járulnak hozzá az egyes gazdasági ágak (szektorok).

1. mezőgazdaság (primer) szektor	A gazdasági tevékenységek során ez alakult ki legkorábban a történelem során. Ide tartozik a növénytermesztés, az állattenyésztés, az erdőgazdálkodás, a vadgazdálkodás és a halászat. A legfejlettebb országokban a GDP 2-5%-át adja, a legfejletlenebbekben akár 60-70% is.
2. ipar (szekunder) szektor	Kitermeli (bányászat) és feldolgozza a nyersanyagokat. Az ipari forradalomtól a II. Világháborút követő időszakig folyamatosan nőtt a szerepe a GDP-ből. Kb. 25-40%-os részarányt ér el a gazdaságból.
3. szolgáltatás (tercier) szektor	Az előzőekkel ellentétben javakat nem termel. A társadalom különböző szükségleteit elégíti ki (oktatás, egészségügy, közigazgatás) Anyagi jellegű szolgáltatások: szállítás, kereskedelem, idegenforgalom, bankszektor. Részesedése a GDP- ből az ország fejlettségét mutatja meg. Minél nagyobb, annál fejlettebb az ország. Legfejlettebbeknél kb. 70% ez az arány.
4. „tudásipar”, „K+F” (kvaterner) szektor	Az 1990-es évek óta beszélünk erről, ez a Kutatást és Fejlesztést, a szellemi termékek fejlesztését, az információhoz való hozzájutást foglalja magába. Legfejlettebb országokban a GDP 3-4 %-át költik erre. (Japán és USA a világ összes K+F ráfordításából 80%-kal részesül.)

34. Mi a világgazdaság három nagy pólusa?

A világgazdaság szerkezetének klasszikus két ellentétes pólusa a **centrumok és a perifériák**. A világgazdaság három centrum köré összpontosul, amiket perifériák vesznek körül. A perifériák nem feltétlenül fejletlen országok, csak világgazdasági szerepük kisebb. **Centrumok (TRIÁD országok)**: 1. USA (Kanada, és egész Latin-Amerika tartozik hozzá), 2. Japán: Dél-kelet Ázsiára, Ausztráliára és Óceániára gyakorol vonzást. 3. Az Európai Unió (Afrikára, a Közel-Keletre és Nyugat Ázsiára gyakorol vonzást).

A jövő kérdése, hogy olyan gazdag erőforrásokkal rendelkező nagy területű, nagy népességű országok, mint pl. Brazília, Oroszország, Kína, India válhat-e gazdasági centrummá.

35. Mi a globalizáció? Milyen előnyei, hátrányai vannak, sorolj fel két-két példát!

Az 1970-es évektől kezdődően a kapitalizmus **világméretű válásáról** (ez a szó jelentése) **beszélünk**. Az 1973-as olajárrobbanás következtében a gazdasági növekedés megtorpant, visszaesés volt a jellemző (recesszió). A világgazdaság szereplőit ez arra kényszerítette, hogy a költségeket csökkentsék, a fogyasztópiacért való versenyben pedig a gyorsaság lett a kulcsszó: gyorsan felmérni az igényeket, majd gyorsan legyártani, teríteni a piacon. Ezért a cégek a termelésüket a világ minden részébe széttelepítették, oda ahol a legjobban megéri. Így vált a termelés világméretűvé, azaz globalizálódott. A számítógépek előretörése, ill. a kommunikációs technika fejlődése miatt a pénzforgalom a világon a nap 24 órájában lehetséges. Mivel a hírek, reklámok a világ bármely részébe azonnal eljuthatnak, ez új fogyasztási szokásokra, és globális termékek vásárlására ösztönöz. Létrejött a tömegtermelés, így a tömegfogyasztás. Régen egy terméken ez állt: „*Made in Japan*”. Ma pedig: „*Made by Sony*”. A termelés helyét nem, csak a cég nevét tudjuk.

Sok minden azonban **nem globalizálódik**. Sajnos a jólét egyáltalán nem vált ezáltal világméretűvé, sőt a gazdag és szegény országok között még nagyobb a szakadék. Nincs esélyük a felzárkózásra. Ez leginkább Fekete-Afrikát érinti. (A világ lakosságának 20%-a birtokolja a javak 80%-át! Ez rengeteg konfliktushoz vezethet!)

36. Mit jelent a pénz, a valuta és a valutaárfolyam fogalma?

A pénz fogalma nehezen meghatározható, pénz bármi lehet, amiért terméket és szolgáltatást tudunk vásárolni. A **készpénz**, ami jelenti a bankjegyeket és az érméket. Mára a készpénzt sok helyen felváltja a **bankszámlapénz**. Fontos követelmény a pénzzel szemben, hogy értékálló legyen. Ha a pénz értéke romlik **inflációról** beszélünk (= a pénzromlás mértéke).

A **valuta** valamely ország törvényes fizetési eszköze A valuta tehát nem más, mint a tényleges külföldi pénz, készpénz. A világon kb. 60 különböző valutaelnevezés létezik. A valuták egymáshoz viszonyított értéke állandóan változik. (valutaárfolyam)

37. Melyik kockázatosabb befektetés és miért: a kötvény vagy a részvény?

A pénz mellett fontos napjainkban az **értékpapír**. Ez lehet: állampapír (=állam adja ki adósságának csökkentésére), kötvény (=cég által kibocsátott értékpapír), részvény (=részvénytársaság alaptőkéjének meghatározott részét megtestesítő értékpapír; a vásárló egyben tulajdonos is lesz.). A kötvényre visszafizetési garanciát vállal a kibocsájtó, a részvényre nem. A részvények értékét a tőzsdei forgalmunk adja meg, értékük erősen változó lehet.

REGIONÁLIS FÖLDRAJZ

38. Mi játszott szerepet abban, hogy az USA a világ vezető gazdasági és politikai nagyhatalma lett?

Az USA jelenleg az első számú politikai, gazdasági, pénzügyi, katonai nagyhatalom. A TRIÁD egyik csúcspontja.

-Területén nem volt katonai pusztítás a II. világháborúban

-természeti erőforrásokban való gazdagság (ásványkincsek, jó minőségű termőföld, erdőállomány)

-K+F szektorra sokat fordít, a katonai fejlesztéseket bevonja a békés termelésbe (számítógép, GPS, mikrohullámú sütő, robotorvos technológia stb.).

-Informatika legújabb vívmányait használja – pénzügyi, innovációs, telekommunikációs központtá válhatott (kommunikáció = hatalom).

-A világ pénzügyi-gazdasági életét legjobban meghatározó intézmény a New York-ban található értéktőzsde.

-nagy belső felvevőpiac (330 millió fő)

-Globalizáció élharcosa

-agyelszívás (brain drain) – külföldi tudósok, szakemberek szaktudása

39. Mit nevezünk japán csodának?

Japán a TRIÁD egyik csúcsa. A II. világháborút követően, két atombomba támadás után vesztes félként pár évtized alatt a világ egyik vezető gazdasági nagyhatalma lett.

Japán csodának ezt a hihetetlen gyors gazdasági fellendülést nevezzük (Japán gazdasági csoda).

-A világháború után nem költött katonai kiadásokra, nem fegyverkezett. Így a békés termelésbe, a gazdaság felfuttatásába tudta investálni a pénzt.

-Ásványkincsekben szegény ország, így a K+F szektorba fektettek, szaktudást igénylő ágazatokba: fejlett technológia kidolgozása (pl.: robottechnika)

-Az országban a GDP nagy részét ipari beruházásokra fordították

-Megteremtették a magas szintű oktatási és szakképzési rendszert, így mindig bőven állt rendelkezésre magasan képzett munkaerő

-a munkabérek alacsonyok voltak, ez pedig elősegítette a világpiacon is versenyképes alacsonyabb eladási árak kialakítását

-Japán emberek munkához való viszonya, mentalitása, szemlélete: alacsony munkabérek, „igénytelenebb életmód”, nagy elköteleződés a vállalat iránt (sokszor szabadságra sem mennek).

40. Melyek a „kistigrisek” csoportjai, ismertesd példákkal!

Az újonnan iparosodott országok, térségek első hulláma: Kelet- és Délkelet-Ázsia kis területű, természeti erőforrásokban szegény, de sűrűn lakott és kedvező közlekedéscsoporthelyzetű államai: „kis tigrisek”. Szingapúr, Hongkong, Tajvan, Dél-Korea (kis terület, ásványkincsekben szegény, olcsó és magas színvonalú mezőgazdasági termelés-termőterület nem bővíthető)

Szingapúr: városállam; *Hongkong*: egykori brit gyarmat, 1997 óta Kínához tartozik, jelentős kereskedelmi és pénzügyi központ, *Tajvan*: sziget Kína partjainál, geopolitikai konfliktusok forrása („egy ország, két rendszer”), *Dél-Korea*: jelentős tőke kivitel, high-tech, világmárkák. Samsung, LG, Hankook

Az újonnan iparosodott országok második hulláma: nagyobb területű és népességszámú, természeti erőforrásokban bővelkedő (ásványkincs, mezőgazdasági terület, turisztikai lehetőségek), de gazdaságilag kevésbé fejlett délkelet-ázsiai országok, olcsó munkaerő. Thaiföld, Indonézia, Malajzia és a Fülöp-szigetek

41. Melyek az EU alapítói, mikor alakult? Hogyan nevezték ekkor a közösséget, és hogyan változott a továbbiakban az elnevezése?

1951: Európai Szén- és Acélközösség: Német Szövetségi Köztársaság=NSZK és Franciaország. Az európai megbékélés jegyében hozták létre a szervezetet. Egymás erőforrásainak kicserélése (német szén-francia vasérc)

1957 Római Szerződés aláírása. Megalakul az EGK (**Európai Gazdasági Közösség**) – 6 alapítóval: Német Szövetségi Köztársaság=NSZK, Franciaország, Olaszország, Belgium-Hollandia-Luxemburg (Benelux államok)-a gazdasági együttműködésen van a hangsúly

1967. EK (**Európai Közösség**), már nem csak gazdasági együttműködésben gondolkodnak

1993. Maastrichti Szerződés: EU (**Európai Unió**) megalakulása). Római Szerződés aktualizálása, **3 pillér**: gazdasági együttműködés, – kül- és biztonságpolitikai- együttműködés, és bel- és igazságügy területén történő szorosabb együttműködés

42. Mi a BREXIT? Mikor történt? Mi a gyakorlati jelentősége egy EU állampolgár szempontjából?

A Brexit nemzetközileg elterjedt elnevezés az Egyesült Királyság kilépésére az Európai Unióból. Két angol szó összevonása: British (magyarul 'brit') + exit ('távozás', 'kijárat').

2016-ban az Egyesült Királyság népszavazást tartott arról, hogy az ország tagja maradjon-e az Európai Uniónak. A népszavazáson a résztvevők 52%-a az Unióból való kilépés mellett tette le a voksát.

Az Egyesült Királyság 2020. január 31-én kilépett az Európai Unióból. Így ma a közösség 27 tagállammal bír.

Az EU 4 alapelve már nem érvényesül. Mi ez a 4 alapelv?

- áruk szabad mozgása (vámmentesség)
- személyek szabad mozgása (határellenőrzés nélküli mozgás a Schengeni övezeten belül)
- tőke szabad mozgása
- szolgáltatások szabad áramlása

Mindegyik tagállam egyenként kell, hogy megegyezzen az Egyesült Királysággal az eddigi alapjogokkal kapcsolatosan.

43. Melyek az Alföld főbb természeti erőforrásai?

Az Alföld legértékesebb erőforrása maga a jó minőségű termőföld. Hungarikumaink egy része is a mezőgazdasági termeléshez köthető: Kalocsai/Szegedi fűszerpaprika-őrleménye, karcagi birkapörkölt, Makói hagyma, Alföldi kamillavirágzat, Csabai kolbász, Debreceni pároskolbász, Magyar szürke szarvasmarha, Tiszai/Bajai halászlé, Gulyásleves.

Az Alföld alatt található természeti erőforrások, energiahordozók: kőolaj (pl. Szeged környéke-Algyő). Artézi víz-termásvíz-gyógyvíz. Turizmus szempontjából jelentős a termásvíz/gyógyvíz (Hajdúszoboszló). Magas geotermikus gradiens miatt (100 m/6-8 °C a vékony földkéreg következtében) megújuló energiaforrás – épületek és üvegházak fűtése. Tisza-tó mesterséges állóvíz: természetvédelem, turizmus szempontjából jelentős (Tisza-tavi Ökocentrum). Több nemzeti park is található a területén (Duna-Dráva Nemzeti Park, Hortobágyi NP, Kiskunsági NP, Körös-Maros NP), a Hortobágy egyben a világörökség része is (UNESCO).

44. Mi a főbb különbség a kialakulás és a főbb felépítő kőzetanyag között a Dunántúli- és az Északi-középhegység esetében?

Két középhegységünk csapásiránya DNy-ÉK-i, a Duna választja el egymástól a két tájegységet. Kőzettani és kialakulás szempontjából eltérés figyelhető meg.

A Dunántúli-középhegység: főleg középidői üledékes kőzetekből áll (mészkö, dolomit: Keszthelyi-hegység, Bakony, Vértes, Dunazug-hegység: Gerecse, Pilis, Budai-hegység). A Balaton-felvidék területén bazaltsapkás tanúhegységekkel találkozhatunk (Szent György-hegy, Badacsony stb.). A Velencei-hegység kőzetanyaga óidei gránit

Az Északi-középhegység: főleg újidei vulkáni kőzetek (andezit, riolit: Visegrádi-hegység, Börzsöny, Cserhát, Mátra Tokaji- (Zempléni-)hegység). A terület valójában az Északnyugati-Kárpátok belső vulkáni vonulata.

A Visegrádi-hegység tájilag a Dunántúl része, kőzettanilag viszont a Börzsönnyel mutat rokonságot, így az Északi-középhegység tagja. A két hegy valójában egy andezittömb, a Duna bevágódása választotta szét őket.

A Bükk és az Aggteleki-karszt „idegen” elem az Északi-középhegységben, mert anyaguk mészkö.

45. Mely megyére terjed ki a Balaton? Mi a jelentőség hazánk gazdasági életében?

Megyék: Zala, Veszprém, Fejér, Somogy

A **Balaton északi partja** fontos idegenforgalmi vonzerő: Hévíz: nemzetközi hírű termálfürdő, Keszthely: kulturális központ; Badacsony, Szent György-hegy bazaltorgonái, Tihanyi-apátság; Balatonfüred

Déli partja: Siófok, Balatonboglár;

A Balaton sekély vizű tó: hamar felmelegszik, gazdasági problémája, hogy a túrizmus csak szűk időnyre korlátozódik. Budapest után ide érkezik a legtöbb turista. A tó körül jelentős a szőlő- és gyümölcsstermesztés, gazdaságához hozzátartozik a halászat és a nád-feldolgozás is.

46. Budapestet szokták Magyarország vízfejének nevezni. Igazold ezt az állítást!

Budapestet és a körülötte elhelyezkedő agglomerációs gyűrűt foglalja magába. Ide tartozik 78 település, ahonnan a lakosok jelentős része ide jár dolgozni. Budapest kedvező földrajzi tényezőknek köszönhetően fejlődött a történelem folyamán (építőanyagok: mészkö, fa, bővízü források-hévizek, várépítésre alkalmas domborzat, kedvező folyami átkelőhely, fontos kereskedelmi útvonalak metszéspontja, hegyvidék-alföld találkozási pontja: un. vásárvonal része, központi fekvés a Kárpát-medencén belül).

Későbbi fejlődését segítette a fővárosi szerepkör megerősítése (XIX. sz.), a **fővárosközpontú úthálózat megépülése**, szolgáltatószektor fejlettsége, **egyetemek, kutatóintézetek, ipar tömörülése, politikai élet központja, államigazgatás központja**, magasan képzett munkaerő megléte. 1873-ban egyesült Pest, Buda, Óbuda. lélekszáma fokozatosan nőtt, a szocialista időszakban a '60-as években a **2 milliót meghaladta (Mo. lakosságának 20%-a!)**, jelenleg 1,7 millió. A főváros gazdasági tevékenységében a szolgáltató szektoré a vezető szerep, az ipar vezető szerepe megszűnt a rendszerváltás után. Ez a körzet a legfejlettebbek Magyarországon, a legmagasabb az egy főre jutó GDP, a legalacsonyabb a munkanélküliség, . A legtöbb működő tőke erre a területre érkezett a rendszerváltás után.

(*Vízfej =normálisnál nagyobb agyméret (idegrendszeri betegség), ezt a kifejezést szokták arra használni, ha vmi a normálisnál aránytalanul nagyobb. Bp. esetében a fenti szövegben kivastagítva.*)

47. Miben mutatkozik meg a Dunántúl gazdasági, társadalmi fejlettsége az ország K-i, ill. ÉK-i részéhez képest?

A Dunántúlt három részre osztjuk: **Kisalföld, Nyugat-magyarországi –peremvidék (Alpokalja, Zalai-dombvidék), és Dunántúli domb- és hegyvidék.**

Hazánk területének kb. 40%-át foglalja magában. Közös történelmi vonás, hogy az egész a Római Birodalom része volt: Pannónia. Későbbi időkben mégsem fejlődött egyenletesen, hiszen a déli része török fennhatóság alatt állt, így a fejlődése lelassult. A Dunántúl észak-nyugati része mentes volt a törökdúlástól, így városai töretlenül fejlődtek, a korai polgárosodás útjára léptek. Ma is ez az ÉNY-i rész a legfejlettebb egész Magyarországon a Központi-körzet mellett. Az ÉNY-i rész fekvése előnyös, mert közel van a fejlett Nyugat-Európai térségekhez, ellentétben a Dél-Dunántúllal. Az ÉNY-rész fejlettségét igazolja: alacsony munkanélküliség, magasabb születéskor várt élettartam, magas egy főre jutó GDP.

GLOBÁLIS PROBLÉMÁK

48. Mutasd be a trópusi övezet környezeti és társadalmi problémáinak főbb jellemzőit!

egyenlítői éghajlat: esőerdők kivágása haszonnövények pl. olajpálma, kakaó, banán céljából. Talajok lepusztulása, biológiai sokféleség megszűnése-fajok kihalása. Esőerdő oxigéntermelésének csökkenése -globális hatás.

szavanna éghajlat: a túlnépesedés miatt a legeltető állatművelés fokozódása. A legeltetés során nem várják meg a fűfélék újra sarjadását, így a fű kipusztul, utat enged az elsivatagosodásnak. A nagyszámú népesség miatt állandó ivóvízhiány, itt az édesvizek elöntözése probléma pl. Csád-tó (Afrika) kiszáradása).

trópusi sivatagi éghajlat: lakosság minimális, itt a kőolajtermeléssel kapcsolatosan (Észak-Afrika) lehetnek környezeti problémák

49. Sorold fel példákkal a világtengerek szennyezésének problematikáját!

Partszakaszok szennyezése: kemikáliák, szemét

Nyílt óceán: *műanyagot* találni a tengerekben és óceánokban és az ott élő állatokban is. 5-12 millió tonna műanyag kerül évente az óceánokba, Már több, mint 150 millió tonna műanyag szennyezi jelenleg is a vizeket. A szemét és műanyag szigeteket alkot a vizeken. Ma már léteznek műanyagszigetek, amelyek nagyobbak, mint néhány európai ország.

Kőolajszállító tankerek balesetei során kőolaj kerül a vizekbe. A kőolaj az állatok testére tapad, és azok elpusztulnak.

50. Milyen megoldási lehetőségekkel találkozhatunk a globális problémák visszaszorítására?

Vízszennyezés. Legnagyobb források: a mezőgazdaság, a tisztítatlan vizek édesvizekbe kerülése, pl. nem elégséges szennyvíztisztítás, ipari anyagok, szennyezők (pl. kőolaj) vizekbe kerülése.

Megoldási lehetőség: a fogyasztás csökkentése, az újrahasznosítás, a megújuló energiaforrások használata.

Szükséges a **légtérbe** kerülő CO₂ mennyiségének, nagyméretű csökkentése a globális felmelegedés elkerülése végett. Itt a repülőgéppel való szállítás és közlekedés racionalizálása megoldást hozhat. Az ózonréteg megvédésének érdekében a freonvegyületek mennyiségének csökkentése kiemelt feladat. (Nem hozhat megoldást az, hogy pl. az EU-ban már nem engedélyezett ilyen kibocsájtással működő légkondicionáló, ill. hűtőgépek gyártását a fejletlen térségekbe telepítik át.

A talajok megvédése is kiemelt feladat: talajerózió megszüntetése (erdőkivágások elkerülése!), műtrágyázás mérséklése, kőolajszállító csőrendszerek biztonságos üzemeltetése.